

УДК 327:008 (355.311.1+94)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v057.2025.34>**О. Ю. Полтораков**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2418-0969>

кандидат політичних наук, старший дослідник

Інституту стратегічних комунікацій

Національного університету оборони України

**«СТРАТЕГІЧНА КУЛЬТУРА» В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ:
ІСТОРИКО-ПАРАДИГМАЛЬНА ДИНАМІКА СТАНОВЛЕННЯ (1970–80 РР.)
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИСЦИПЛІНАРНОГО РОЗВИТКУ**

Постановка проблеми. Безпрецедентна (щонайменше з часів «Холодної війни») ескалація проблем міжнародної безпеки, квінтесенцією чого стала збройна агресія росії проти України (з 20 лютого 2014 р.) та, зокрема, широкомасштабне вторгнення росії в Україну (з 24 лютого 2022 р.) як її піковий етап, викликало необхідність не тільки і не стільки перегляду (оновлення) національних стратегій безпеки, скільки їх принципового критичного переосмислення. Останнє вже сягає концептуальної (*Zeitenwende*, в термінах канцлера ФРН О. Шольца [11; 32]) та парадигмальної [16; 22] глибини та, в свою чергу, дедалі суттєвіше впливає як на загальний «дискурс безпеки» (в термінах (пере)осмислення «операційного коду» [30] доктрин, стратегій та політик національної безпеки і т.ін.), так і на конкретну науково-аналітичну оптику «безпекових досліджень» (*security studies*).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика «стратегічної культури» так чи інакше є присутньою у західному науково-аналітичному дискурсі щонайменше із кінця 1970-х рр. [37]. Разом із тим, вона, принаймні до останніх часів, перебувала на (напів)перфії «безпекових досліджень» (*security studies*) [22], але останнім часом поступово переміщується до одного із фокусів дослідницької уваги фахівців-безпекознавців (зокрема польських [26, 42], турецьких [24; 25], індійських [34] та ін.). Останніми роками (щонайменше з 2022 р.) у західному безпековому дискурсі зростає кількість науково-аналітичних публікацій, в т.ч. фундаментального характеру (зокрема монографій) [30; 34; 38], присвячених як самій «стратегічній культурі» загалом [25; 26], так і «стратегічній культурі» росії в фокусі її агресії проти України [24; 30].

Разом із тим, у вітчизняному політико-політологічному дискурсі проблематика «стратегічної культури» представлена побіжно [12; 13; 14] та епізодично, переважно акцентуючись на окремих питаннях практично-прикладного [10; 17] (переважно країнознавчого [4; 5; 7]) характеру, або на суміжній проблематиці (зокрема, політи-

ко-правової [1] та міжнародно-правової [2] спрямованості). Недостатня опрацьованість концепту «стратегічної культури», принаймні, у вітчизняній науково-аналітичній думці багато в чому обумовлюється тим, що відповідна складова загальних безпекових досліджень носить міждисциплінарний та трансдисциплінарний характер, а отже знаходиться на диференційованих перетинах як світової історії та міжнародних відносин, так і політології та соціології, а також культурології. В цих умовах подібна (між)дисциплінарна «строкатість» предметного поля (або навіть предметних полів [Пор.: 2; 10; 30]) «стратегічної культури» обертається передусім недостатньою увагою до самого недостатньо інтегрованого (інтегрованого) предмету досліджень як такого. Втім, в умовах загальнонаукового переходу від дисциплінарності до проблемності саме дослідження «стратегічної культури» можуть стати проривним вектором науково-аналітичного пошуку в сфері безпекових досліджень.

Формулювання мети статті. Для загального усвідомлення перспективної ролі та специфічного місця досліджень «стратегічної культури» в сучасних безпекових студіях, а також для потенційної артикуляції уваги до відповідного напрямку безпекових досліджень передусім необхідно звернутися до історичного контексту становлення та розвитку цього напрямку (1970–80 рр.). Для цього вбачається за доцільне, зокрема, «вписати» (або, ширше, «вмонтувати») процес становлення досліджень «стратегічної культури» у відповідні динамічні контексти – історико-політичні та науково-аналітичні. Саме на вирішення даного питання і спрямована дана наукова розвідка.

Від «політичної культури» (Г. Алмонд) до «стратегічної культури» (Дж. Снайдер). Попри те, що зв'язок між «політикою» та «культурою» не ставився під сумнів практично ніколи, класична концепція «політичної культури» – яка відносно швидко стала загальною політологічною дисципліною та, відповідно, засадничою «реперною точкою» для суміжних соціогуманітарних

дисциплін – пов'язується передусім із працею американського політолога-біхевіориста Габріеля Алмонда. У своїй фундаментальній статті «Порівняльні політичні системи» (1956) [19] дослідник попередньо визначав, що «кожна політична система вбудована в певну модель орієнтації на політичні дії», яку він називав «політична культура» [19, р. 396]. В подальшому у фундаментальній праці «Громадянська культура і стабільність демократії» (1963) [20], яка вже давно стала класичною, Г. Алмондом та його співавтором С. Верба було запропоновано та відпрацьовано загальну концепцію «політичної культури», яка в подальшому лягла в основу виокремлюваних напрямків досліджень політологічного характеру, і в т.ч. щодо міжнародних відносин та безпекових досліджень [14, с. 124–125]. Невдовзі американський антрополог К. Гірц опублікував збірку праць «Інтерпретація культур» (1973) [29]. У цьому значущому доробку К. Гірц визначив культуру як історично трансльований патерн смислів, втілених у символах, системі успадкованих концепцій, виражених у символічній формі засобами, що використовуються людьми для комунікації, які увічнюють і розвивають знання та ставлення до життя. В подальшому наробки Г. Алмонда – з одного боку, та К. Гірца – з іншого, так чи інакше лягли в основу багатьох досліджень політологічного та соціологічного характеру.

В свою чергу, попри те, що зв'язок між «стратегією» та «культурою» так чи інакше визнавався завжди, термін «стратегічна культура» був вперше запропонований професором політології Джеком Снайдером у 1977 р. у профільному дослідженні (для) корпорації RAND [37]. Аналітичний доробок було здійснено в контексті загального дослідження американської і радянської стратегій застосування ядерної зброї доби «Холодної війни» [14, с. 124–125]. Снайдер артикулював існування «радянської стратегічної культури», як специфічного та багато в чому унікального явища, що вимагало окремого, відносно «нетрадиційного» (принаймні, для тогочасних воєнно-стратегічних досліджень, де домінувала – претендуючи на максимально можливу «об'єктивність» – передусім раціоналістська парадигма, з особливим акцентом на «теорію ігор» і т.п. теоретико-методологічні підходи) погляду. Натомість Снайдер аргументував, що ядерна стратегія СРСР багато в чому визначається та (принаймні опосередковано) регулюється такими достатньо глибокими принципами, переконаннями та моделями поведінки, які виводять її на рівень «культури», а не «політики». Відповідно, дослідження «стратегічної культури» покликані були стати «інструментом прогнозування майбутнього», знання якого дозволяли

прораховувати загальний розвиток процесів прийняття стратегічних рішень противником. Разом із тим, Снайдер попередньо розглядав стратегічну культуру не як щось глибоко вкорінене в історії, а як набуте в рамках державних інститутів.

Відразу необхідно відзначити, що поява концепту «стратегічної культури» (Дж. Снайдер) відбулася у відповідному подвійному (в чомусь навіть двоєдиному) – зовнішньому та внутрішньому – історико-політичному (праксеологічному) та науково-філософському (гносеологічному) контексті.

Зовнішній історико-політичний (праксеологічний) контекст «стратегічної культури». Історико-політичний контекст появи та розвитку «стратегічної культури» як відносно окремого (чи, принаймні, на той час лише виокремлюваного) напрямку безпекових досліджень в США (а поступово і в інших національних школах «безпекових досліджень» – зокрема у Польщі [26, 42], Туреччині [24; 25], Індії [34]), вбачається обумовлюваним декількома принциповими обставинами.

По перше, загальними реаліями геостратегічного протистояння США з СРСР, уособленням якого стала «гонка озброєнь» (активно досліджувана саме в раціоналістичних рамках «теорії ігор») та, зокрема, дещо неоднозначний період «розрядки» (1969–1979 рр.). В тих умовах (особливо після Карибської кризи 1962 р. і т.п. подій «Холодної війни») актуалізувався загальний запит на осмислення безпекового виміру міжнародних відносин в фокусі прийняття (гео)стратегічних рішень, при тому що «ціна помилки» зростала непомірно. Але при цьому такі вже відносно усталені та ледь не «класичні» на той момент концепції (передусім «політичного реалізму») та «раціональні» (раціоналістичні/раціоналізуючі) моделі аналізу поведінки ключових міжнародних гравців (акторів) як передусім «теорія ігор» («Стратегія конфлікту» Т. Шелінга [36]) або «теорія доміно» і т.ін.) виявляли дедалі суттєвіші недоліки. Так, навіть неореаліст Кеннет Уолц слушно критикував погляди «класичних» реалістів як редукціоністські. Основним концептуальною вадою подібного роду конструктів та моделей була обставина «винесення за лапки» чинників суб'єктивного характеру – від суто інтерпретативного (неповнота аналітичної інформації, загальні стереотипи та професійні упереження і т.п.) до загального соціокультурного.

Суміжним процесом стала поступово артикуляція гуманітарного виміру міжнародних відносин, практичними проявами якої став широкий спектр проблемних питань – від винесення на міжнародний порядок денний питань захисту прав людини в СРСР [8] до розвитку «боротьби

за мир» як ключового інструменту посилення присутності СРСР у країнах Третього світу [9]). Так, зокрема, за спогадами Генрі Кіссінджера, поворот американської адміністрації ще при президентові Річарді Нікسونі до питання про активне використання концепції «прав людини» у зовнішньополітичних цілях США був прямо пов'язаний з розпочатою у 1972 р. практичною підготовкою Наради з безпеки і співробітництва у Європі [31, р. 729].

По-друге, поразкою США у В'єтнамській війні та запитом на осмислення цього в т.ч. під відносно новими кутами зору [40] – від воєнно-стратегічного до воєнно-культурного [18] та військово-психологічного [33]. Показовим інституційним маркером загального розширення дисциплінарного спектру «воєнно-аналітичної оптики» вбачається, зокрема, те, що саме наприкінці 1960-х рр. у американських військових навчальних закладах (зокрема у *US Military Academy, USMA* та *US Naval Academy, USNA*) почали приділяти дедалі більшу увагу соціогуманітарним дисциплінам [23; 27; 39]. Так, якщо у 1960-х рр. кадетам *USMA* пропонувалося (лише) 3 курси з соціології, а на 1977 р. їх число (трохи) збільшилося до 6 (формально – вдвічі), то на 1985 р. кількість пропонованих соціологічних курсів зросла до 13 [27, р. 50]. А наступного, 1986 р. з *USMA* випустилися перші кадети з *Major* з соціології [27, р. 50].

Внутрішній історико-філософський (гносеологічний) контекст «стратегічної культури». Поява та подальший дисциплінарний розвиток концепту «стратегічної культури» багато в чому були також обумовлені, принаймні опосередковано, загальними тенденціями трансформаційного розвитку філософсько-наукового знання того періоду. Це передусім ті глибинні процеси та явища у гуманітарних та суспільних науках, що отримали назву «культурного повороту» та, на думку німецької дослідниці Д. Бахманн-Медик, вийшли за рамки «зміни парадигми» Т. Куна [21, р. 10]. Так, зокрема, «для контекстуалізації культурологічних «поворотів», перш за все, надзвичайно важливо, що поштовх їм дала принципова переорієнтація на «культуру», – артикулювала дослідниця. – Культура накладає на тканину соціального значення, властиві життєвому світу» [21, р. 11–15]. Крім того, як окремо відзначила Д. Бахманн-Медик, «культурологічні повороти відрізняються не тільки тим, що освоюють міждисциплінарні предметні області, але й тим, що вводять у дослідження власний інноваційний словник» [21, р. 21].

Ці «культурні повороти» не тільки суттєво переосмислили саме соціогуманітарне знання та створили належне підґрунтя до становлення та

розвитку т.зв. «ситуації постмодерну» (герменевтика, структуралізм і т.п.), але також поступово значуще вплинули на суміжні сфери та галузі, в т.ч. безпекову та, зокрема, військову [28; 35] та розвідувальну [41]. Так, наприклад, поняття «культура безпеки» вперше з'явилося в процесі аналізу причин і наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (квітень 1986 р.), здійсненого Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ) [15]: було визнано, що саме відсутність «культури безпеки» стала однією з причин цієї безпрецедентної техногенної катастрофи.

Відповідно, під впливом вищезначених «культурних поворотів» дослідження «стратегічної культури» та суміжних із ними, таких як «культура безпеки», почали достатньо активно розвиватися та перетворюватися із відносно вузькоспеціалізованих студій (тематичних досліджень «ядерних стратегій» і т.п.) на явища трансдисциплінарного та міждисциплінарного характеру.

Висновки. Період 1970–1980-х років характеризувався критичним переосмисленням панівних парадигм («науковими революціями» в термінах Т. Куна) у теоріях міжнародних відносин (передусім концептуальний перехід від реалізму до неореалізму) та суміжних безпекових дослідженнях, зокрема. Головним обмеженням тогочасного мейнстріму виступала передусім домінуюча модель «раціонального актора» (саме вона лежала в основі класичної «теорії ігор»), яка розглядала держави як відносно уніфіковані «чорні скриньки», що більш-менш співставно раціонально реагують на зовнішні стимули та розподіл сили. У відповідь на це виник напрям, що спочатку зосередився на «стратегічній культурі», в подальшому інтегруючи спочатку соціологічні, а в подальшому – також культурологічні підходи до вивчення явищ та процесів національної та міжнародної безпеки. Загальна «соціологізація» безпекових досліджень у цей період проявилася через перехід від переважно раціоналістичного («техніко-мілітарного») аналізу до вивчення чинників суб'єктивного характеру, в т.ч. історичних, психологічних, антропологічних і т.п. базованих на наробках дослідників «стратегічної культури» (Дж. Снайдер та ін.). Соціологічний підхід 1980-х років (в подальшому представлений роботами К. Грея, Б. Бузана, Д. Буза та ін.) акцентував на тому, що стратегічне мислення є багато в чому продуктом саме «національного стилю». Дослідження 1970–80-х років заклали фундамент для подальшого розвитку такого напрямку соціологічних досліджень міжнародних відносин та міжнародної безпеки як конструктивізм (Дж. Лантіс). Вони, зокрема, переконливо аргументували, що «національна безпека» є не тільки (або навіть

і не стільки) «об'єктивною» реальністю, скільки реальністю багато в чому саме «суб'єктивною» – конструйованою всередині суспільства в т.ч. за допомогою соціокультурної «оптики». Це дозволило фахівцям-безпекознавцям (спочатку науковцям та аналітикам, а в подальшому і політичним та військовим діячам) поступово відійти від раціоналістичного детермінізму та глибше зрозуміти безпекову мотивацію національних держав, які часто діють всупереч суворій логіці конкретизованої (матеріально, економічно, географічно і т.п.) вигоди («гра з нульовою сумою» і т.ін.), керуючись власними цінностями, принципами та нормами соціокультурного характеру.

Саме концепт «стратегічної культури» можна вважати тим науково-аналітичним доробком, що в подальшому відносно швидко «переріс себе» та трансформувався спочатку у відносно цілісну наукову школу, а в подальшому – в специфічний науковий напрямок. Цей напрямок поступово виокремлюється та, на думку таких представників Копенгагенської школи досліджень безпеки як Б. Бузан навіть дещо дистанціюється від суто «безпекових досліджень», артикулюючи принципovu необхідність врахувати внутрішні особливості держав та інших співставних суб'єктів (міжнародних організацій та об'єднань і т.ін.) у світовій політиці в цілому, і в т.ч. в її міжнародно-правовому, інформаційно-комунікаційному та інших вимірах.

І якраз це, в свою чергу, набуває нової актуальності для сучасного аналізу як політик безпеки ключових міжнародних гравців, так і «безпекового середовища» в цілому.

Література

1. Алієв Р.В., Полтораков О.Ю. «Стратегічна правова культура»: від концептуалізації до операціоналізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2024. Вип. 69. С. 4–9. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc69/3.pdf>
2. Алієв Р.В., Полтораков О.Ю. Міжнародно-правовий вимір «стратегічної культури» та російсько-українська війна (концептуально-прикладні аспекти). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2025. Вип. 74. С. 88–91. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc74/19.pdf>
3. Андреева О.М. *Національна безпека України в контексті національної ідентичності і взаємовідносин з Росією*. К.: Парламентське вид-во, 2009. 360 с. ISBN: 978-966-611-681-2
4. Бардашевська А.К. *Стратегічна культура Саудівської Аравії*. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2024. № 16(1). С. 150–156. <https://doi.org/10.15421/352430>
5. Борділовська О. А. Особливості стратегічної культури Пакистану. *Стратегічна панорама*. 2023. № 1. С. 84–96. <https://doi.org/10.53679/2616-9460.1.2023.08>
6. Гриценко А.А. Стратегічна культура як детермінант політики національної безпеки: основні характеристики стратегічної культури України. *Стратегічна панорама*. 2020. № 1-2. С. 14–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stpa_2020_1-2_4
7. Добржанська О.Л. Стратегічна культура ЄС в пріоритетах національного та наднаціонального рівня. *Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір* : монографія / Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка). Київ : Центр вільної преси, 2016. С. 412–433.
8. Золотарьова Я.І. *Права людини у політиці США щодо СРСР (1970-ті – початок 1990-х рр.)* : автореф. дис. ...канд. іст : 07.00.02 – всесвітня історія / Київ, 2016. 18 с.
9. Ковальков О., Савченко О. Політика СРСР на деколонізованому Сході в 1960–1980-х роках: неокolonіалізм, теорія «соціалістичної орієнтації» чи постколоніальний підхід? *Історія та археологія*. 2025. №1. С. 255–273. <https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2025-1-24>
10. Лепіхов А.В., Храпач Г.С. Російське воєнно-стратегічне мислення через призму національної стратегічної культури. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2018. № 2 (63). С. 124–128. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/163424/162378>
11. Наумкіна С. М. Політика «Zeitenwende» у Німеччині та її вплив на безпекову архітектуру Східної Європи: український вимір. *Актуальні проблеми філософії та соціології* 2025. №53. С. 272–277. <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.46>
12. Погорська, І.І. Концептуальний вимір стратегічної культури: взаємозв'язок теорії та практики сучасних зовнішніх стратегій. *Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір* : монографія / Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Київ : Центр вільної преси, 2016. С. 34–55.
13. Полтораков О.Ю. «Стратегічна культура» та «стратегічне співтовариство»: філософсько-правова концептуалізація. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т.1. С. 37–43. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.5>
14. Полтораков О.Ю. Стратегічна культура у функціонуванні систем національної та регіональної безпеки. *Стратегічна панорама*. 2008. № 2. С. 124–128.
15. *Проблеми впровадження культури безпеки в Україні* : аналітична доповідь. К.: НІСД, 2012. 17 с. URL: https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/kultura_bezp-1bcf6.pdf
16. *Системна криза міжнародної безпеки: Близькосхідно-Чорноморський простір* : аналіт. доп. / Б.О. Параконський, Г.М. Яворська. К. : НІСД. 2016. 52 с. (Сер. «Національна безпека», вип. 11) URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-10/Parah_Yavorska_an_dop-c128e.pdf
17. *Стратегічна культура та зовнішня політика України* : монографія / за заг. ред. І.М. Ковалю,

О.І. Брусиловської, В.А. Дубовика. Одеса : Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2017. 264 с. ISBN: 978-617-689-239-7

18. Abbe A., and Gouge M. Cultural Training for Military Personnel. Revisiting the Vietnam Era. *Military Review. The Professional Journal of the U.S. Army*. July-August 2012. URL: https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20120831_art005.pdf

19. Almond G. Comparative Political System. *The Journal of Politics*. 1956. Vol. 18. №3. pp. 391–409.

20. Almond G., Verba S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press. 1963.

21. Bachmann-Medick D. *Cultural Turns. New Orientations in the Study of Culture*. Berlin, Boston: de Gruyter. 2016. ISBN: 978-3-11-040297-1

22. *Changing Security Paradigm in West Asia: Regional and International Responses* / Singh M.R., Quamar M.M. (eds). Routledge, Taylor & Francis, 2022. ISBN: 9781032267616

23. Chapman, Anne W. *The Army's Training Revolution, 1973–1990: An Overview*. Fort Monroe, VA: U.S. Army Training and Doctrine Command. 1991. (TRADOC Historical Study Series.)

24. Dağı D. Reconstructing Russian Strategic Culture. *Journal of Strategic Security*. 2025. Vol. 18, No. 1, pp. 21–35. <https://doi.org/10.5038/1944-0472.18.1.2322>

25. Dağı D. Revisiting Strategic Culture: Its Origins, Debates, and Shortcomings. *Altay Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 2025. Vol. 3, No. 2. pp. 7–19. URL: <https://www.altaystratejikarastirmalardergisi.com/upload/0e2fbab2-b878-47c1-b60c-fb570e31559c.pdf>

26. Dryzd C. Kultura strategiczna – geneza, definicja i praktyczne zastosowanie. *Roczniki Studenckie Akademii Wojsk Lądowych*. 2017. Vol. 1, No. I. S. 175–186. URL: https://www.wojsko-polskie.pl/awl/u/ca/b6/cab64f0a-16d1-4c14-ad44-650dc239a5c7/15_dryzd.pdf

27. Ender M.G., Kelty R., Smith I. Sociology at West Point. *Armed Forces & Society*. 2008. Vol. 35, No. 1. pp. 49–70. DOI: 10.1177/0095327X0831496

28. Evans M. Opening up the battlefield: War studies and the cultural turn. *Journal of War and Culture Studies*. August 2007. Vol. 1, No. 1. pp. 47–51. https://doi.org/10.1386/jwcs.1.1.47_0

29. Geertz C. *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New-York: Basic Books. 1973.

30. Herd, G. P. *Understanding Russian Strategic Behavior: Imperial Strategic Culture and Putin's Operational Code*. New York: Routledge. 2022. <https://doi.org/10.4324/9780429261985>

31. Kissinger H. *Years of Renewal*. N.Y.: Touchstone, 2000. 1151 p.

32. Kravchyk V., Gerasymchuk S. *Zeitenwende: Perspectives from Germany and Central Europe*. Kyiv : Representative Office of the Friedrich-Ebert-Stiftung in Ukraine, December 2024. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/21880.pdf>

33. Payne K. *The Psychology of Strategy. Exploring Rationality in the Vietnam War*. London: Hurst & Company, 2015. 222 p. ISBN: 9781849043373

34. Paranjpe Sh. *India's Strategic Culture; The Making of National Security Policy*. Routledge, 2020. ISBN: 9781003030164

35. Porter P. Good Anthropology, Bad History: The Cultural Turn in Studying War. *Parameters*. 2007. Vol. 37, No. 2. pp. 45–58. <https://doi.org/10.55540/0031-1723.2356>.

36. Schelling T.C. *The Strategy of Conflict*. Harvard University Press, 1960. 309 p.

37. Snyder J. The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations. *A Force Project Air Report, prepared for the United States Air Force*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. 1977.

38. *Strategic Culture(s) in Latin America. Explaining Theoretical Puzzles and Policy Continuities* / Ed. by F.E. Martín, N. Terradas, and D. Zambrano. Routledge, Taylor & Francis, 2024. ISBN: 9781003142508

39. Trainor S.C., Horner D.H. Jr., Segal D.R. The Enigmatic History of Sociology at the United States Naval Academy. *Armed Forces & Society*. October 2008. Vol. 35, No. 1, pp. 106–121. <https://doi.org/10.1177/0095327X08323247>

40. Walton, C. Dale, Vietnam and After: Failure in the Vietnam War and the Enduring Defects in US Strategic Culture. *Infinity Journal, IJ Special Edition, "Strategic Misfortunes"*, October 2012. P. 25–28. <https://doi.org/10.64148/msm.article.569>

41. Willmetts S. The cultural turn in intelligence studies. *Intelligence and National Security*. 2019. Vol. 34, No. 6, pp. 800–817. <https://doi.org/10.1080/02684527.2019.1615711>

42. Włodkowska-Bagan A. Kultura strategiczna Polski. *Polityka zagraniczna Polski w zmieniającym się świecie międzynarodowym. Wybrane problemy.* / R. Zięba, T. Pawłuszko (red.) Kielce: Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego. 2016. ISBN: 978-83-65139-81-8

Анотація

Полтораков О. Ю. «Стратегічна культура» в контексті безпекових досліджень: історико-парадигмальна динаміка становлення (1970–80 рр.) та перспективи дисциплінарного розвитку. – Стаття.

У статті здійснено комплексний аналіз історико-парадигмальної динаміки становлення концепту «стратегічної культури» у межах безпекових досліджень (security studies) протягом 1970–80-х років, а також окреслено перспективи його подальшого дисциплінарного розвитку. Актуальність теми зумовлена сучасним безпрецедентним ускладненням міжнародних відносин, спричиненим збройною агресією Росії проти України, що вимагає не просто оновлення національних стратегій, а їхнього глибокого критичного та парадигмального переосмислення. Автор зауважує, що якщо раніше проблематика стратегічної культури перебувала на периферії безпекових студій, то сьогодні вона перемістилася у фокус наукової уваги, особливо в контексті осмислення російської агресії.

У роботі детально простежується генеза концепту, починаючи від класичних теорій «політичної культури» Г. Алмонда та Г. Верби, а також антропологічних розробок К. Гірца щодо інтерпретації культурних патернів. Безпосередня поява терміну «стратегічна культура» пов'язується з дослідженням Дж. Снайдера (1977) для корпорації RAND, присвяченим радянській

ядерній стратегії. Снайдер аргументував, що стратегічні рішення СРСР визначалися не лише раціональними розрахунками, а й глибокими культурними моделями поведінки, – що відкрило перспективи для подальшого використання концепту «стратегічної культури» як інструмент прогнозування дій противника.

Особливу увагу приділено двоєдиному контексту виникнення напрямку. Зовнішній (праксеологічний) контекст охоплює реалії Холодної війни, недоліки раціоналістичних моделей «теорії ігор», поразку США у В'єтнамській війні та поступову гуманітаризацію міжнародних відносин загалом і досліджень міжнародної безпеки зокрема. Показовим інституційним маркером трансформацій стала певна «соціологізація» військової освіти в США, зокрема стрімке зростання кількості соціологічних курсів у провідних військових академіях США (USMA, USNA). Внутрішній (гносеологічний) контекст пов'язаний із загальнонауковим «культурним поворотом», який вивів соціогуманітарне знання за межі традиційних парадигм і вплинув на безпекову, військову та розвідувальну сфери.

У висновках наголошується, що дослідження 1970-80-х років заклали фундамент для подальшого розвитку соціологічного підходу та, зокрема, конструктивістського напрямку безпекових та міжнародних досліджень, доводячи, що національна безпека є суб'єктивною реальністю, конструйованою через соціокультурні фільтри. Концепт «стратегічної культури» поступово трансформувалася у цілісну наукову школу, яка дозволяє науковцям відійти від раціоналістичного детермінізму (політичний (нео)реалізм) та зрозуміти мотивацію держав, що керуються власними цінностями та нормами навіть всупереч логіці матеріальної вигоди (теорія ігор). Це набуває особливої значущості для аналізу сучасного безпекового середовища та політик ключових міжнародних акторів, а особливо в умовах російської агресії проти України.

Ключові слова: безпекові дослідження, конструктивізм, культурний поворот, соціологічний підхід, стратегічна культура.

Summary

Poltorakov O. Yu. "Strategic culture" in the context of security studies: historical-paradigmatic dynamics of formation (1970–80s) and prospects of disciplinary development. – Article.

The article provides a comprehensive analysis of the historical and paradigmatic dynamics surrounding the formation of the "strategic culture" as an analytical concept within the field of security studies during the 1970s and 1980s. Such an approach also allows to outlining

its prospects for future disciplinary development. The relevance of this research is driven by the unprecedented complication of international relations, epitomized by Russia's armed aggression against Ukraine and its full-scale invasion since 2022, which necessitates the fundamental critical rethinking of national security strategies (a shift so called "Zeitenwende"). The author notes that while the studies of strategic culture were previously situated on the (semi)periphery of security studies, those have recently moved into the (semi)focus of analytical attention, particularly in the context of analyzing Russian aggression against Ukraine.

The research traces the conceptual evolution from the classical theories of "political culture" articulated by Gabriel Almond and Sidney Verba to the symbolic interpretations of culture offered by Clifford Geertz. The term "strategic culture" itself was first introduced by Professor Jack Snyder in 1977 in a study for the RAND Corporation regarding Soviet nuclear strategy. Snyder argued that Soviet strategy was guided by deep-seated principles and patterns of behavior that functioned at the level of "culture" rather than mere "politics," requiring a non-traditional analytical lens beyond the then-dominant rationalist approaches like game theory.

The article argues that the emergence of this concept was influenced by a dual context. Externally, the Cold War confrontation and the failure of the United States in the Vietnam War created a demand for new analytical angles, leading to the "sociologization" of military studies. This shift is illustrated by the dramatic increase in social studies courses at the US Service Academies (USMA, USNA). Internally, the concept was shaped by the "cultural turn" in the humanities, which introduced an innovative vocabulary and shifted the focus toward subjective factors and "security culture".

In its conclusions, the article emphasizes that the research of the 1970s and 80s laid the foundation for sociological approach and, in particular, constructivism studies by arguing that national security is a subjective reality as well, constructed through socio-cultural filters. The concept has since transformed into a distinct scientific school that distances itself from traditional "black box" models of the state to account for internal national characteristics in international politics. This approach remains highly relevant for the contemporary analysis of the security environments and policies of key international actors.

Key words: constructivism, cultural turn, security studies, sociological approach, strategic culture.

Дата надходження статті: 25.10.2025

Дата прийняття статті: 12.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025